

Odpověď dr. Dušanu Slávikovi

Poněvadž se o mně dr. Dušan Slávik kriticky zmínil ve svém dopise redakci Sociologického časopisu ČSAV (otištěno v 1. čísle 1966, str. 136), nezbývá mi než vysvětlit toto nedorozumění — alespoň několika větami. Proč nedorozumění?

Dr. Slávik mi vytýká, že jsem ve svém článku v SČ 1965/3 necitoval knihu prof. Adama Schaffa *Filozofia člověka* (mimočodem: ani toto není docela přesné, poněvadž jsem na Schaffa reagoval v jedné poznámce pod čarou). Mohu na to odpovědět prostě tím, že jsem nepocítil potřebu citovat v dané souvislosti Schaffa — na jednom článku nelze požadovat, aby v něm bylo všechno. S přibližně stejnou oprávněností by se mohlo požadovat, aby byl citován z německé literatury René König nebo Jürgen Habermas, z francouzské R. Aron, G. Gurvitch, Claude Lévi-Strauss aj., z americké třeba D. Riesmann, Bruno Bettelheim aj., což jsou — namátkou vzato — všechno autoři, kteří nebyli uvedeni. Literatura je vybírána vzhledem k autorově koncepci, a domnívám se, že je dobrým právem autora, jakou koncepci zvolí, resp. pokusí se vytvořit (což bylo účelem mé stati).

Pokud jde o Schaffa, nešlo v mé stati nikterak o podečňování slovenské literatury — i zde bych mohl říci, že nelze usuzovat o komkoli z jedné stati. Schaffa jsem ovšem studoval, a to předtím, než byl pořízen slovenský překlad (— na němž, mimočodem řečeno, oceňuji především znamenitou předmluvu Bodnárovu). Studoval jsem ho v originále a půjde-li jen o to, pak dám vždy přednost originálu před jakýmkoli překladem. Schaff před časem vzrušil naši teoretickou veřejnost svými seriály, které publikoval v časopise *Przeгляд Kulturalny* (v letech 1960—62) a jistě zasluhuje pozornost. Upozornuji autora dopisu především na pasáž věnovanou Schaffovi v mé knize *Problém člověka* (Bratislava 1965, Obzor), která vyšla slovensky, a to dokonce v I. vydání. Kromě

toho jsem věnoval Schaffovi zvláštní kapitolu v pojednání *Problém člověka* (vydal Ústřední dům armády, Praha 1965, rotaprintovaná brožura; společně s ním rozebírám koncepci Sartrova a Frommova), a dále, Schaffův přínos k filosofické antropologii rozebírám v knize *Teorie lidských vztahů*, která má vyjít v tomto roce, rovněž slovensky. — Myslím, že těchto několik fakt dostatečně charakterizuje můj vztah ke slovenské filosofické a sociologické literatuře, původní i přeložené. Nemohu bohužel za to, že autorovi dopisu nejsou tato fakta známa.

Musel jsem uvést tyto věci na správnou míru, poněvadž jsem byl nucen *via facti* považovat výtku dr. Slávika za nespravedlivou. Pochopil jsem však smysl jeho dopisu v požadavku více respektovat slovenskou ediční činnost — a s tímto požadavkem zcela souhlasím. Domnívám se rovněž, že díla vydávaná na Slovensku nezanechávají v českých oblastech ten vliv, který by měla a mohla zanechávat při rozumnější distribuční soustavě teoretické literatury. Zatímco slovenští teoretičtí pracovníci pravidelně sledují českou literaturu, není tomu tak bohužel u nás — i když vina není na lidech samých. Lze stěží chtít, aby si každý jednotlivec objednával sám knihy přímo z Bratislavy, a přitom na distribuční mechanismy (přes všechno dobré úsilí pražské Slovenské knihy) se nelze, jak ukazuje zkušenost, spolehnout.

Dodávám kromě toho k dopisu dr. Slávika, že se mi nezdá být tím pravým východiskem hledat příčinu v zájmu nebo nezájmu odborníků o slovenskou literaturu — předpokládám, že i nejběžnější výzkumná sonda by dokázala, že zájem teoretiků o slovenskou literaturu je bezpochyby značný (neboť slovenská ediční aktivita je skutečně pružnější než naše, zejména díky lepší polygrafické základně a modernější vydavatelské praxi). Kořen věci patrně tkví v dosud nedořešených otázkách vztahu dvou kultur, z nichž jedna — slovenská, přece jen není dosud tak zrovnoprávněna, jak by bylo záhodno.

Karel Mácha

Eva Lišková: Erich Fromm and His Latest Work

Erich Fromm was born in Frankfurt am Main in 1900. He studied psychiatry, sociology and philosophy, was specially trained in psychoanalysis in Berlin and has been active as a psychiatrist and pedagogue first in Germany, later on in the USA and now in Mexico. E. Fromm is a prominent representative of the progressive intelligentsia in the West striving for the revival of a humanistic approach to the solution of the problem of liberating man in the present social crisis.

His early activity and his first publications are linked with the activity of the "German left-wing party" in the thirties, with its Marxist ideological orientation and progressive anti-fascist activity. In accordance with his humanistic approach to the liberation of man, Fromm gives particular attention to the problem of his liberation from false consciousness, illusions, rationalizations and ideologies. He tries to deepen the understanding of social laws according to Marx's fundamental conceptions and to supplement them by the knowledge of mechanisms regulating the origin, development, changes and functions of false conceptions. Here he makes use of results achieved by modern science, especially by Freud's scientific psychology. He studies the possibilities of creating an analytical social psychology which would be an application of Freud's individual psychology, deprived of its mechanically materialistic frame of reference, to social phenomena. The subject of analytical social psychology is, according to Fromm, the study of psychological laws in social process. Its task is to achieve a deeper understanding of the attitudes and actions of social groups; in this sense it would be an auxiliary discipline of historical materialism. These attitudes and actions reflect the psychic dynamics of the unconscious and the conscious in the socially determined course of human energy and activity.

This socially determined direction, expressing the needs of the socio-economic structure of society, leads to socially relevant attitudes and actions prevailing in the given socio-cultural unit. As a type, they result in the social character which acts as a mediator between the basis and the super-structure of society and makes clear the mechanism of "producing" social ideas.

Fromm produces a typology of characters in the capitalist society. Especially the type

of the authoritative social character he describes makes us understand the psychic domination of masses by the fascist dictatorship. In the USA he analyses changes in the orientation of character during the further stage of development in an industrial capitalist society. His work influences the characterology of the American social psychology (Riesman).

Acutely criticizing the socially cultural conditions of the American civilization, Fromm theoretically develops his own humanistic starting-points based on Marx's works. In doing so he develops the fundamental conceptions of philosophical anthropology, among others the conception of the substance and nature of man, the conception of alienation. At the same time Fromm criticizes the apologetic attitudes of the American social theory and by his conception of "alienation" he expresses a protest against an absolute adaptability of the human personality to dehumanized social conditions. As a progressive representative of the American intelligentsia whose approach is already marked by the specific aspects of American reality and development of thought, he concentrates himself upon the fundamental problem of the world, upon the fundamental dispute of the era, namely upon seeking a humanistic basis for the alternative developmental possibilities, i. e. the social progress and the liberation of man on the one hand, and his total self-destruction on the other.

Fromm's contribution, which is singularly stimulating further creative work in this field, reveals the force of materialized false ideas about reality — including their psychic mechanisms — and regards the necessity of their eradication as a condition for human liberation, for human self-realization. The relation between this illusion about reality and the reality it conceals, i. e. the *inner unity* of the objective human activity — as a practical activity, its experience and conscious recognition — is not represented by Fromm in a sufficiently exact way, which stimulates to make a deeper analysis of fundamental conceptions in the works of both Karl Marx and S. Freud.

The Beginning of Public Opinion Research in Czechoslovakia (Part Two)

In the second part of his article, the author reports about two institutions which carried on public opinion research in the years after the Second World War: 1. The Socio-